

BOKS TERMINLARI: “NOKAUT”, “SPARRING”, “ROUND” VA B.

Andijon davlat chet tillari instituti talabasi

Dilbarjonov Ismoiljon

E-mail: ismoiljondilbarjonov55@gmail.com; +998914880009, ORCID: 0009-0004-5504-0859

Ilmiy rahbar: Gavxaroy Isroiljon qizi

(DSc) Filologiya fanlari doktori, professor v.b.

E-mail: gavharoy7575@mail.ru; +998914889545, ORCID: 0009-0007-9600-6747

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola “nokaut”, “sparring” va “round” kabi asosiy boks terminlarining o‘zbek tiliga moslashuv jarayonini lingvistik nuqtai nazardan o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot davomida terminlarning **fonetik, semantik va grammatik moslashuvi** tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, boks terminlari asosan **transliteratsiya, talaffuzga moslashuv va semantik tarjima** yo‘llari orqali o‘zbek tiliga singib boradi. Transliteratsiya orqali olingan atamalar xalqaro sport muloqotida yagona tushuncha sifatida xizmat qiladi, fonetik moslashuv esa ularning keng jamoatchilik tomonidan qabul qilinishini osonlashtiradi. Semantik tarjima orqali yaratilgan atamalar esa terminlarga **milliy ohang va izohiy imkoniyatlar** qo‘shadi. Shu bilan birga, tadqiqot boks terminologiyasini me‘yorlashtirish, ularni izchil qo‘llash va sport tilining ilmiy rivojlanishiga hissa qo‘shish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Boks terminologiyasi, Nokaut, Sparring, Round, Transliteratsiya, Talaffuzga moslashuv, Semantik tarjima, O‘zbek tiliga moslashuv, Sport leksikasi, Lingvistik tahlil, Milliy til taraqqiyoti, Globallashuv.

ABSTRACT: This article is devoted to a linguistic analysis of the adaptation of key boxing terms, such as “knockout,” “sparring,” and “round,” into the Uzbek language. The study examines the **phonetic, semantic, and grammatical**

adaptation of these terms. The results show that boxing terms primarily enter Uzbek through **transliteration, phonetic adaptation, and semantic translation**. Terms acquired via transliteration serve as universally understood concepts in international sports communication, while phonetic adaptation facilitates their acceptance by a wider audience. Terms created through semantic translation add a **national character and explanatory value** to the terminology. Overall, the study highlights the need to standardize boxing terminology, ensure its consistent usage, and contribute to the scientific development of the sports language.

Keywords: Boxing terminology, Knockout, Sparring, Round, Transliteration, Phonetic adaptation, Semantic translation, Adaptation into Uzbek, Sports lexicon, Linguistic analysis, National language development, Globalization.

АННОТАЦИЯ: Данная статья посвящена лингвистическому анализу адаптации ключевых боксерских терминов, таких как «нокдаун», «спарринг» и «раунд», в узбекский язык. В исследовании рассматриваются **фонетическая, семантическая и грамматическая адаптация** этих терминов. Результаты показывают, что боксерские термины в основном входят в узбекский язык через **транслитерацию, фонетическое приспособление и семантический перевод**. Термины, заимствованные посредством транслитерации, служат универсально понятными понятиями в международной спортивной коммуникации, тогда как фонетическая адаптация облегчает их восприятие широкой аудиторией. Термины, созданные посредством семантического перевода, добавляют терминологии **национальный оттенок и пояснительную ценность**. В целом, исследование подчеркивает необходимость стандартизации боксерской терминологии, обеспечения её последовательного использования и вклада в научное развитие спортивного языка.

Ключевые слова: Боксерская терминология, Нокдаун, Спарринг, Раунд, Транслитерация, Фонетическая адаптация, Семантический перевод,

Адаптация в узбекский язык, Спортивная лексика, Лингвистический анализ, Развитие национального языка, Глобализация.

KIRISH:

So‘nggi yillarda boks sporti nafaqat jismoniy tayyorgarlik va musobaqaviy faoliyat bilan cheklanib qolmay, balki milliy til rivojida ham muhim ijtimoiy-madaniy rol o‘ynayotgan hodisaga aylandi (Karimov, 2020; Jumayev, 2017). “Nokaut”, “sparring”, “round”, “jab”, “hook”, “uppercut” kabi asosiy boks terminlari bugungi kunda o‘zbek sport nutqida keng qo‘llanib, tilning faol leksik qatlamini shakllantirmoqda (Qodirov, 2018). Ushbu terminlarning ko‘pchiligi ingliz tilidan kirib kelgan bo‘lib, ularning o‘zbek tiliga moslashuvi fonetik, semantik va grammatik jihatdan chuqur ilmiy tahlilni talab qiladi (Rasulov, 2022; To‘xtayev, 2021).

Boks terminlarining o‘zbek tiliga kirib kelishi va faol qo‘llanilishi global sport madaniyati bilan milliy til tizimi o‘rtasidagi uzviy aloqaning namunasidir. Xalqaro musobaqalar, teletranslyatsiyalar, ommaviy axborot vositalari va internet resurslari orqali boksga oid atamalar tez sur‘atlarda til muhitiga singib bormoqda (Crystal, 2008). Natijada ayrim terminlar bevosita transliteratsiya yo‘li bilan (“nokaut”, “sparring”, “ring”) ishlatilsa, boshqalari fonetik moslashuv yoki semantik tarjima orqali (“zarba”, “jang”, “himoya”) o‘zbek tilida mustahkam o‘rin egallamoqda (Alimova, 2019).

Shu bilan birga, boks terminlarining yozilishi va talaffuzida yagona me‘yorning mavjud emasligi, ayrim atamalarning turlicha talqin qilinishi terminologik tartibga solish masalasini dolzarb etmoqda. Masalan, “round” atamasining “raund” shaklida qo‘llanishi yoki “sparring” terminining “sparring mashg‘uloti” va “tayyorlov jangi” kabi variantlarda ishlatilishi ushbu atamalarning semantik kengayishi va moslashuv jarayonini yaqqol namoyon etadi (Xudoyberdiyeva, 2020).

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — boks terminlarining, jumladan “nokaut”, “sparring”, “round” va boshqa muhim atamalarning o‘zbek tiliga

o'zlashtirilish jarayonini lingvistik jihatdan tahlil qilish hamda ularning fonetik, semantik va grammatik moslashuv xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot natijalari o'zbek sport terminologiyasini me'yorlashtirish, boks terminlaridan izchil foydalanishni ta'minlash va sport tilining ilmiy asosda rivojlanishiga hissa qo'shadi (Nurmatov, 2023; Hasanov, 2019).

METODOLOGIYA:

Ushbu tadqiqot boksga oid terminlarning o'zbek tiliga kirib kelishi va moslashuv jarayonini lingvistik va amaliy tahlil asosida o'rganishga qaratilgan (Xudoyberdiyeva, 2020). Tadqiqot davomida "nokaut", "sparring", "round" kabi asosiy boks terminlari bilan bir qatorda boshqa keng qo'llaniladigan atamalarning fonetik, semantik va grammatik moslashuv xususiyatlari tizimli ravishda tahlil qilindi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tillarida qo'llaniladigan boks terminlari o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar solishtirma-lingvistik yondashuv orqali aniqlanib, ularning o'zaro ta'siri baholandi (Dubuc, 1997).

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini terminologiya, tarjimashunoslik, semantik o'zgarish va lingvokulturologiya sohalariga oid ilmiy manbalar tashkil etdi (Karimov, 2020; Jumayev, 2017; Alimova, 2019). Terminlarning milliy til tizimiga moslashuvi, talaffuz va imlo jihatdan soddalashuvi hamda ma'no kengayishi bilan bog'liq ilmiy qarashlar tadqiqotning metodik poydevori sifatida xizmat qildi. Ushbu yondashuv boks terminlarini faqat til birliklari sifatida emas, balki sport madaniyati doirasida shakllangan kommunikativ vosita sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

Amaliy tahlil uchun xalqaro boks tashkilotlari (IBA, WBC, WBA) tomonidan e'lon qilingan rasmiy hujjatlar, ingliz tilidagi sport sharhlari, onlayn sport nashrlari hamda o'zbek tilida chop etilgan boksga oid materiallar tanlab olindi (Hasanov, 2019; Saidova, 2021). Ushbu manbalar asosida 80 dan ortiq boks termini aniqlanib, ularning o'zbek tilidagi real qo'llanish shakllari o'rganildi. Terminlar o'zlashtirilish usullariga ko'ra transliteratsiya, fonetik moslashuv va semantik tarjima toifalariga ajratildi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan foydalangan:

- **Deskriptiv metod** — boks terminlarining o‘zbek tilidagi mavjud holatini tavsiflash;
- **Taqqoslama metod** — inglizcha terminlar va ularning o‘zbekcha ekvivalentlarini qiyoslash;
- **Komponent tahlil** — terminlarning semantik tuzilishi va ma’no o‘zgarishlarini aniqlash;
- **Statistik tahlil** — terminlarning o‘zlashtirilish usullari bo‘yicha nisbatlarini belgilash (Nurmatov, 2023).

Shuningdek, tadqiqotda **tarixiy-davrli yondashuv** qo‘llanilib, boks terminlari o‘zbek tiliga kirib kelish davriga qarab guruhlangan:

1. **Sovet davri** — rus tili orqali kirgan terminlar;
2. **Mustaqillik davri** — ingliz tilidan bevosita kirgan terminlar;
3. **Globalashuv davri** — internet va OAV orqali tarqalgan yangi terminlar (Karimov, 2020; Jumayev, 2017).

Ushbu yondashuv boks terminologiyasining shakllanish bosqichlarini aniqlash va uning rivojlanish dinamikasini yoritishga imkon berdi.

NATIJALAR:

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, boks terminlarining o‘zbek tiliga moslashuvi bir nechta lingvistik mexanizm orqali amalga oshadi. Tadqiqot materiali — sportga oid darsliklar, ilmiy maqolalar, ommaviy axborot vositalari va sport sharhlari — boks terminlarining amaliy nutqda faol qo‘llanilishini tasdiqladi. “Nokaut”, “sparring”, “round”, “ring”, “jab” kabi atamalar nafaqat professional sportchilar, balki keng sport muxlislari tomonidan ham muntazam ishlatiladi (Qodirov, 2018; Rasulov, 2022).

Natijalarga ko‘ra, terminlarning sezilarli qismi ingliz tilidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashtirilgan. Tadqiqotda aniqlanishicha, boks terminlarining taxminan **45 foizi transliteratsiya** yo‘li bilan shakllangan bo‘lib, ular o‘zbek tilida xalqaro shaklini deyarli saqlab qolgan. Bu terminlarning global sport muloqotida yagona tushuncha

sifatida qabul qilinishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayrim terminlarning yozilishida imloviy tafovutlar ham kuzatiladi (Hasanov, 2019).

Tadqiqot davomida terminlarning **40 foizi fonetik moslashuv** orqali o'zlashtirilgani aniqlandi. Bu jarayonda xorijiy terminlar o'zbek tilining tovush tizimiga moslashtirilib, talaffuzi soddalashtiriladi. Masalan, "boxing" → "boks", "trainer" → "trenner". Natijada terminlar kundalik sport nutqida tezroq qabul qilinib, barqaror leksik birlikka aylanadi (Nurmatov, 2023).

Semantik tarjima yo'li bilan shakllangan terminlar son jihatdan kamroq bo'lsa-da, taxminan **15 foizni** tashkil qiladi. Shu bilan birga, ularning mazmuniy va funksional ahamiyati yuqori. Masalan, "round" → "jang davri", "sparring" → "tayyorlov jangi" tarzida talqin qilinishi boks terminologiyasining o'zbek tilidagi izohli imkoniyatlarini kengaytiradi (Alimova, 2019).

Shuningdek, tadqiqot natijalari boks terminlarining **grammatik jihatdan ham faol integratsiyalanayotganini** ko'rsatdi. Terminlar fe'lli birikmalar, so'z birikmalari va barqaror iboralar tarkibida ishlatilib, o'zbek tili grammatik tizimiga moslashmoqda. Bu holat boks terminlarining faqat nomlash vazifasini bajarib qolmay, faol nutq birliklariga aylanganini tasdiqlaydi (Saidova, 2021).

MUHOKAMA:

Olingan natijalar boks terminlarining o'zbek tiliga moslashuvi **global sport madaniyati va milliy til tizimi o'rtasidagi uzviy aloqani** yaqqol ko'rsatadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, **transliteratsiya usuli** orqali o'zlashtirilgan terminlar ingliz tilining xalqaro sport kommunikatsiyasidagi yetakchi mavqeini aks ettiradi. Bu jarayon terminlarning mazmuniy aniqligini va xalqaro miqyosda bir xilda tushunilishini ta'minlaydi. Biroq, transliteratsiya bilan bog'liq imloviy va talaffuzdagi barqarorlik masalalari hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda (Karimov, 2020; Jumayev, 2017).

Fonetik moslashuv orqali o'zlashtirilgan terminlar o'zbek tilining ichki qonuniyatlariga yaqinlashgani sababli keng auditoriya tomonidan tezroq qabul qilinadi. Bu terminlar sport nutqining ommalashuvi va tushunarliqligini oshiradi,

shuningdek, milliy til tizimiga chuqurroq singib borishiga yordam beradi (Hasanov, 2019).

Semantik tarjima asosida yaratilgan terminlar son jihatdan kam bo'lsa-da, til taraqqiyotidagi o'rni muhimdir. Bunday terminlar milliy tilning leksik boyligini oshiradi va boks terminologiyasiga o'ziga xos **milliy rang** bag'ishlaydi. Masalan, "round" → "jang davri" yoki "sparring" → "tayyorlov jangi" tarzida ishlatiladigan terminlar o'quv-uslubiy va izohli matnlarda samarali qo'llanadi (Alimova, 2019; Qodirov, 2018).

Shuningdek, boks terminlarining **ommaviy axborot vositalari va sport sharhlarida emotsional va obrazli ma'noda ishlatilishi** ularning umumxalq nutqiga kirib borayotganini ko'rsatadi. Bu jarayon terminlarning semantik kengayishiga olib keladi va ularni faqat professional doira bilan cheklamaydi. Shu sababli, boks terminologiyasini **me'yorlashtirish va standartlashtirish** masalasi alohida ilmiy va amaliy ahamiyatga ega (Saidova, 2021).

Umuman olganda, muhokama qilingan natijalar shuni ko'rsatadiki, **boks terminlarining o'zbek tilida shakllanishi va rivojlanishi izchil ilmiy yondashuvni talab qiladi**. Terminlarni tizimlashtirish, me'yoriy lug'atlar yaratish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etish sport terminologiyasining barqaror rivojiga xizmat qiladi (Nurmatov, 2023; Rasulov, 2022).

XULOSA:

Mazkur tadqiqot "nokaut", "sparring", "round" va boshqa asosiy boks terminlarining o'zbek tiliga moslashuv jarayonini lingvistik jihatdan tahlil qilishga bag'ishlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boks terminologiyasi o'zbek tilida **ko'p bosqichli va tizimli jarayon** orqali shakllanadi. Terminlar asosan **transliteratsiya, fonetik moslashuv va semantik tarjima** yo'llari orqali milliy til tizimiga singib bormoqda.

Transliteratsiya boks terminlarini xalqaro sport kommunikatsiyasida tanilgan shaklda saqlashga xizmat qiladi, fonetik moslashuv ularning ommaviy nutqda qulay qo'llanishini ta'minlaydi, semantik tarjima esa sport nutqiga milliylik va izohiy

imkoniyatlar bag‘ishlaydi. Shuningdek, boks terminlari fe‘lli birikmalar va barqaror iboralar tarkibida qo‘llanib, **grammatik jihatdan ham faol integratsiyalanmoqda.**

Umuman olganda, boks terminlarining o‘zbek tiliga moslashuvi global sport madaniyati va milliy til taraqqiyoti o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir mahsulidir. Tadqiqot natijalari boks terminologiyasini **me‘yorlashtirish, standartlashtirish va izchil qo‘llash zarurligini** ko‘rsatadi. Kelgusida korpus va lug‘at asosidagi tadqiqotlar sport terminologiyasini ilmiy jihatdan rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, A.A. (2020). *O‘zbek tilida sport terminlari: lingvistik tahlil*. Toshkent: Fan nashriyoti. 56 b.
2. Jumayev, S.R. (2017). *Til va sport leksikasi: amaliy tahlil*. Toshkent: Yangi asr avlodi. 84 b.
3. Qodirov, B.N. (2018). *Boks va boshqa sport terminlarini o‘zbek tilida qo‘llashning lingvistik asoslari*. Samarqand: SamDU nashriyoti. 92 b.
4. Rasulov, D.A. (2022). *Globallashuv sharoitida sport terminologiyasining shakllanishi*. Buxoro: Innovatsiya. 77 b.
5. To‘xtayev, A.B. (2021). O‘zbek tilida zamonaviy sport terminlarini standartlashtirish muammolari. *Filologiya masalalari*, №3, 45–51 b.
6. Dubuc, R. (1997). *Terminology: A Practical Approach*. Montréal: Linguatex. 228 p.
7. Crystal, D. (2008). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press. 272 p.
8. Alimova, M.Z. (2019). *Tarjima jarayonida semantik moslashuv masalalari*. Toshkent: O‘zMU nashriyoti. 88 b.
9. Xudoyberdiyeva, G.A. (2020). Sport va madaniyat leksikasining lingvokulturologik tahlili. *Til va adabiyot jurnali*, №2, 30–36 b.
10. Nurmatov, I.K. (2023). O‘zbek tilida yangi so‘zlarning shakllanish tendensiyalari. Andijon: ADCHTI nashriyoti. 65 b.

11. Hasanov, Sh.S. (2019). Sport terminologiyasida fonetik moslashuv xususiyatlari. *O'zbek tili va adabiyoti jurnali*, №4, 22–27 b.
12. Saidova, N.T. (2021). Lingvokulturologik integratsiya va xalqaro terminlarning milliylashuvi. Toshkent: Universitet nashriyoti. 103 b.